

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

S. Avrel. Avgvstini Confessionvm Libri X

Augustinus, Aurelius

Coloniae, 1646

Liber VIII. Denique erroribus omnibus depulsis, considio Simpliciani, exemplis Victorini, Antonii, duorum magnatum, aliorumque Dei Servorum, inflammatus: post gravem concupiscentiæ luctam, ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-10120

LIBER VIII.

Denique erroribus omnibus depul-
 sis, consilio Simpliciani, exemplis
 Victorini, Antonii, duorum ma-
 gnatum, aliorumque Dei Servo-
 rum, inflammatus : post gravem
 concupiscentiæ luctam, difficilem-
 que deliberationem, voce divina
 admonitus, lectis S. Pauli verbis
 ad Rom. 13, vers. 13, & 14, to-
 tus ad Deum convertitur, imitan-
 te Alipio, matre gratulante.

CAP. I.

*De Deo & Fide Catholica certus, sed seculo
 adhuc ex femina tenaciter colligatus, Sim-
 plicianum de vita statu, sibi consulendum
 putavit.*

x.

 Eus meus, recorder in gra-
 tiarum actione tibi, &
 confitear misericordias tu-
 as super me. *Perfundantur
 ossa mea dilectione tua, & di-
 cant : Domine quis similis tibi?*

*Pf. 82, 2.
 Pfal. 115,
 27.*

*Dirupisti vincula meâ, sacrificem tibi sacrificium
 laudis. Quomodo dirupisti ea, enarrabo ; &
 dicent omnes, qui adorant te cum audient
 hæc : Benedictus Dominus in cælo, & in
 terra, magnum & mirabile nomen ejus. In-
 hæse-*

hæferant præcordiis meis verba tua, & undique circumvallabar abs te. De vita tua aeterna certus eram, quamvis eam *in anigma-* ^{1 Cor. 13.}
te, & quasi per speculum videram. ^{12.} Dubitatio
 tamen omnis de incorruptibili substantia, quod ab illa esset omnis substantia, ablata mihi erat: *a* nec certior de te, sed stabilior in te esse cupiebam. De mea vero temporali vita nutabant omnia, & mundandū erat cor à fermento veteri: & placebat via ipse salvator, & ire per ejus angustias adhuc pigebat.

2. Et immisisti in mentem meam, visumque est bonum in conspectu meo, pergere *b* ad Simplicianum: qui mihi bonus apparerebat servus tuus, & lucebat in eo gratia tua. Audieram etiam, quod à juventute sua devotissime tibi viveret. Iam vero tunc senuerat, & longa ætate in tam bono studio sectandæ viæ tuæ, multa expertus, multa edoctus mihi videbatur, & vere sic erat. Unde mihi ut proferret volebam, conferenti secum ætus meos, qui esset aptus modus sic affecto, ut ego eram, ad ambulandum in viâ tua. Videbam enim plenam Ecclesiam: & alius sic ibat, alius autem sic. Mihi autem displicebat, quod agebam in seculo, & oneri mihi erat valde: non jam inflammantibus cupiditatibus, ut solebant, spe honoris & pecuniæ, ad tolerandam illam servitutem tam gravem: (jam enim me illa non delectabant, præ dulcedine tua, & *decore domus* ^{Pf. 25, 8.}
tue, quam dilexi) sed adhuc tenaciter colligabar ex femina. Nec me prohibebat Apo- ^{1 Cor. 7.}
^{7.} stolus conjugari, quamvis exhortaretur ad melius, maxime volens omnes homines sic esse, ut ipse erat.

3. Sed ego infirmior, eligebam molliorem locum. Et propter hoc unum, volvebar in cæteris languidus, & tabescens curis marcidis: quod & in aliis rebus, quas nolebam pati, congruere cogebam vitæ conjugali, cui deditus constringebar. Audieram ex ore veritatis esse *spadones*, qui seipfos absciderunt propter regnum cælorum: sed qui potest (inquit) capere, Sap. 13, 1. capiat. Vani sunt certe omnes homines, quibus non inest Dei scientia: nec de his, quæ videntur bona, potuerunt invenire eum, qui est. c At ego jam non eram in illa vanitate. Transcenderam eam, & contestante universa creatura tua, inveneram te creatorem nostrum, & Verbum tuum apud te Deum, tecumque cum Spiritu sancto unum Deum, per quod creasti omnia.

4. Et est aliud genus impiorum, qui cognoscetes Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt. d In hoc quoque incideram, Ps. 17, 36. & dextera tua Deus suscepit me, & inde ablatum posuisti, ubi convalescerem, quia dixisti homini: Ecce pietas est sapientia! & noli velle videri sapiens; quoniam dicentes se esse sapientes stulti facti sunt. Et inveneram jam bonam margaritam, & venditis omnibus, quæ haberem, emenda erat, & dubitabam.

N O T Æ.

a Nec certior de te, sed stabilior in te) Tandem S. Augustinus depulsis omnium errorum nebulis, Catholicam Fidem toto animo amplexus, nomen suum mox utique inter catechumenos professus est: etsi baptismum in duos fere annos distulerit, teste Baronio. Vbi observa duo esse genera catechumenorum, ut tradit Rabanus. Vnum eorum, qui audiunt conciones, & volunt fieri Christiani: sed nondum petierunt baptismum,

A. C. 385.

l. 1. de iu-
sti. cleri-
cor.

num, & ii dicuntur *Auditores*, sive *Audientes*. Ex his cœpit esse S. Augustinus, cum relictis Manichæis, statuit tamdiu esse catechumenus in Catholica Ecclesia, donec aliquid certi eluceret, ut ait supra. Alii petunt Baptismum, certi nimirum de fide amplectenda, & dicuntur *Com-* 1. 5, c. 14.
petentes, seu *Electi*. Inter hos S. Augustinum nomen suum mox professum esse, ubi Catholicam veritatem penitus perspectam habuit, verisimile est. Videtur vero hæc ejus ad Fidem perfecta conversio, contigisse eodem anno, quo divinæ vocis admonitu, & lectione S. Pauli ad contemptum seculi, & amplectenda consilia Evangelica, conversus fuit, de quo infra. Id vero contigit anno ætatis ejus trigesimo primo, Christi 385. Siricii Papæ I. Valentin. 10. Theodosii 7.

- b *Ad Simplicianum*) egregiæ eruditionis & spectatæ probitatis virum, Romanæ antehac Ecclesiæ presbyterum, quem S. Damasus Papa decem annis ante conversionem S. Augustini, Mediolanum miserat: ut S. Ambrosium recens è catechumeno Ecclesiæ illius Episcopum electum, consilio & doctrina adjuvaret, quem ideo *Patrem in accipienda gratia Episcopi Ambrosii, quia eum vere, ut Patrem diligebat*, S. Augustinus appellat. Cui eidem, cum S. Ambrosio in Episcopatu Mediolanensi successisset, duos libros de variis quæstionibus inscripsit. cap. 12.
cap. 7. Baron. ib.
- c *Iam non eram in illa vanitate*) Manichæorum, quorum somnia de Deo dudum abjecerat. to. 4. op. l. 1. retr.
- d *In hoc quoque incideram*) Platonicos, genus hominum superbum. V. dicta supra.

V S V S.

1. Excitat S. D. nos ad gratitudinem pro beneficio conversionis, quo erepti sumus de profando peccatorum. Ingratus est Deo, qui non quotidie, pro tanta gratia illi gratias agit.
2. Ostendit suo exemplo, deliberationem de statu vitæ, non esse sine consilio temere suscipiendam. Qua in re consultor ille est optimus, qui S. Simpliciano quam simillimus. Talis nempe, qui sit *bonus Dei servus, in quo luceat gratia Dei, qui in studio sectanda via crucis multa sit exper-*
tus.

115. Tales non sunt seculares & cognati, alique homines vani, qui deterius de rebus spiritualibus & negotio vocationis judicant, quam cæci de coloribus.

3 S. Augustinus unà cum veteri Ecclesia, non dubitabat consilium Evangelicæ castitatis, datum esse à Christo, explicatum & commendatum ab Apostolo Paulo, melior veriorque Scripturæ interpres, quam Lutherus & Calvinus. Qui castitatem Evangelicam nimis impudenter ausi sunt ex Ecclesia proscribere.

Matth. 14.
1 Cor. 7.

C A P. II.

Simplicianum sibi gratulatum, de lectis Platoniorum libris, & illustre exemplum Victorini illorum interpretis, ad persuadendam Christi humilitatem proposuisse.

1. **P**errexì ergo ad Simplicianum, patrem in accipienda gratia tua tunc Episcopi Ambrosii, quem vere, ut patrem diligebat. Narravi ei circuitus erroris mei. Vbi autem commemoravi, legisse me quosdam libros Platoniorum, quos a Victorinus quondam Rhetor urbis Romæ, quem Christianum defunctum esse audieram, in latinam linguam transtulisset: gratulatus est mihi, quod non in aliorum philosophorum scripta incidissem, plena fallaciarum & deceptionum *secundum elementa hujus mundi*: in istis autem omnibus modis insinuari Deum, & ejus verbum. Deinde, ut me exhortaretur ad humilitatem Christi, *sapientibus absconditam, & revelatam parvulis*, Victorinum ipsum recordatus est: quem, Romæ cum esset, familiarissime noverat; deque illo mihi narravit, quod non silebo.

Col. 2, 8.

Matth. 11,
25.

2. Habet

2. Habet enim magnam laudem gratiæ tuæ confitendam tibi, quemadmodum ille doctissimus senex, & omnium liberalium doctrinarum peritissimus: quique philosophorum tam multa legerat, & dijudicaverat, & dilucidaverat: doctor tot nobilium senatorum, qui etiam ob insigne præclari magistræ, quod cives hujus mundi eximium putant, statuum in Romano foro meruerat, & acceperat: usque ad illam ætatem venerator idolorum, sacrorumque sacrilegorum particeps, quibus tunc tota fere Romana nobilitas inflata spirabat, populusque etiam, *b* omnigenum Deum monstra, & Anubem latratorem, quæ aliquando contra Neptunum & Venerem, contraque Minervam tela tenuerant, & à se victis jam Roma supplicabat: quæ iste senex Victorinus tot annos, ore terrecræpo defenditaverat: non erubuerit esse puer Christi tui, *c* & infans fontis tui, subjecto collo ad humilitatis jugum, & edomita fronte ad crucis opprobrium.

3. O Domine Domine, qui *inclinasti cælos*, Ps. 143, 6 & *descendisti: tetigisti montes, & fumigaverunt*: quibus modis te insinuasti illi pectori? Legebatur, sicut ait Simplicianus, Sacram Scripturam, omnesque Christianas scripturas investigabat studiosissime, & perscrutabatur: & dicebat Simpliciano non palam, sed secretius & familiarius: *Noveris me jam esse Christianum*. Et respondebat ille: *Non credam, nec deputabo te inter Christianos, nisi in Ecclesia Christi te videro*. Ille autem irridebat eum, dicens: *Ergo parietes faciunt Christianos?* Et hoc sæpe dicebat, jam se esse Christianum. Et

Simplicianus illud sæpe respondebat : & sæpe ab illo parietum irrisio repetebatur. Amicos enim suos verebatur offendere superbos dæmonicolos , quorum ex culmine Babylo-

Pf. 28, 5. nicæ dignitatis , quasi ex *cedris Libani* , quas nondum contriverat Dominus , graviter ruituras in se inimicitias , arbitratur.

4. Sed posteaquam legendo & inhiando haufit firmitatem , timuitque *negari à Christo* , *coram Angelis sanctis* , *si eum timeret coram hominibus confiteri* , reusque sibi magni criminis apparuit , erubescendo de sacramentis humilitatis Verbi tui , & non erubescendo de sacris sacrilegis superbiorum dæmoniorum , quæ imitator superbus acceperat : depuduit vanitati , & erubuit veritati , subitoque & inopinatus ait Simpliciano , ut ipse narrabat : *Eamus in Ecclesiam , Christianus volo fieri*. At ille non se capiens lætitia , perrexit cum eo. Vbi autem imbutus est primis instructionum sacramentis , non multo post etiam nomen dedit : ut per baptismum regeneraretur , mirante Roma , gaudente Ecclesia. *Superbi videbant , & irascebantur ; dentibus suis stridebant , & tabescebant*. Servo autem tuo , Dominus Deus

Pf. 111, 10. erat spes ejus , & non respiciebat in *vanitates & insanias mendaces*.

Pf. 39, 5.

5. Denique , ut ventum est ad horam profitendæ fidei , quæ verbis certis , conceptis retentisque , memoriter de loco eminentiore , in conspectu populi fidelis , Romæ reddi solet ab eis , qui accessuri sunt ad gratiam tuam : oblatum esse dicebat Victorino à presbyteris , ut secretius redderet , sicut nonnullis , qui verecundia trepidaturi videbantur , offerri mos erat : illum autem maluisse salutem

tem

tem suam in conspectu sanctæ multitudinis profiteri. Non enim erat salus in Rhetorica, quam docebat, & tamen eam publice professus erat. Quanto minus ergo vereri debuit mansuetum gregem tuum, pronuncians Verbum tuum: qui non verebatur in verbis suis, turbas insanorum?

6. Itaque ubi ascendit, ut redderet, omnes sibimet invicem, quisque ut eum noverat, instrepuerunt nomen ejus strepitu congratulationis (quis autem ibi non eum noverat?) & sonuit presso sonitu per ora cunctorum collatantium, *Victorinus, Victorinus*. Cito sonuerunt exultatione, quia videbant eum: & cito siluerunt intentione, ut audirent eum. Pronunciavit ille fidem veracem præclara fiducia, & volebant eum omnes rapere intro in cor suum: & rapiebant amando, & gaudento. Hæ rapiantium manus erant.

N O T Æ.

- a *Victorinus quondam Rhetor urbis Romæ* de quo S. Hieronymus scribit *natione Afrum fuisse, & Romæ sub Constantino Principe Rhetoricam docuisse, ac in extrema domum senectute Christianum factum. Libros vero ab eo scriptos adversus Arianos, & commentarios in Epistolas S. Pauli, sed non satis dilucide ac plane, quia occupatus eruditione secularium literarum, Scripturas sanctas ignorabat. Nemo vero, quamvis eloquens, de eo bene disputare potest, quod nescit, ut ait idem S. Hieronymus, qui expresso prænomine, eum C. Marium Victorinum appellat.* I. de Scrip-
tor. Eccl.
- b *Omnigenium Deum monstra,* nam ut ait S. Leo *cum Roma pene omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium serviebat erroribus, & magnam sibi videbatur assumpsisse religionem, quia nullam respuebat falsitatem. Quam autem imprudenter victis à se Diis Romani supplicarent, eleganter S. D. ostendit. Sonat vero Anubis lingua Ægyptia canem, sub cujus forma illos* In Epist.
Pauli ad
Gal.

I. 1. de
civ. Dei
cap. 3.

illos coluisse Mercurium scribit Servius in illud Æneid. 8. *omnigenumque Deum monstra, & latratror Anubis*; alii aliter fabulantur. Diodorus enim l. 4. Filium Osiridis facit, qui patrem, in peregrinatione secutus, canis imagine pro insignibus usus est.

c *Infans fontis tui*) infantem vocat, quia velut recens natus infans, ex fonte sacri baptismatis novus homo prodiit.

V S V S.

Docet Victorinus illustri exemplo, publicam fidei professionem non erubescere, & potius Deum, quam homines timere.

C A P. III.

Majus gaudium esse inventis, aut redditis, aut periculo ereptis rebus caris, quam si nunquam amissa, aut semper extra periculum fuissent.

i. **D**Eus bone, quid agitur in homine, ut plus gaudeat de salute desperatæ animæ, & de majore periculo liberatæ: quam si spes ei semper affuisset, aut periculum minus fuisset! Etenim tu quoque misericors pater, a plus gaudes *de uno pœnitente, quam de nonaginta novem justis, quibus non est opus pœnitentia.* Et nos cum magna jucunditate audimus, cum audimus, quam exultantis pastoris humeris reportetur ovis, quæ erraverat: & drachma referatur in thesauros tuos, collatantibus vicinis mulieri, quæ invenit. Et lachrymas excutit gaudium solennitatis domus tuæ, cum legitur in domo tua de minore filio *quoniam mortuus erat, & revixit; perierat, & inventus est.* Gaudes quippe in nobis, & in

Luc. 15.
7.

Luc. 15.
24.

& in Angelis tuis, sancta caritate sanctis. Nam tu semper idem, qui ea, quæ non semper, nec eodem modo sunt, eodem modo semper nosti omnia. Quid ergo agitur in anima, cum amplius delectatur inventis aut redditis rebus, quas diligit, quam si eas semper habuisset? Contestantur enim & cætera, & plena sunt omnia testimoniis clamantibus: Ita est.

2. Triumphat victor Imperator: & non vicisset, nisi pugnavisset. Et quanto majus periculum fuit in prælio, tanto majus est gaudium in triumpho. Iactat tempestas navigantes, minaturque naufragium, omnes futura morte palleſcunt. Tranquillatur cœlum & mare, & exultant nimis, quoniam timuerunt nimis. Æger est carus, & vena ejus malum renuntiat: omnes qui eum saluum cupiunt, ægrotant simul animo. Fit ei recte, & nondum ambulat pristinis viribus: & fit jam tale gaudium, quale non fuit, cum antea salvus & fortis ambularet.

3. Easque ipsas voluptates humanæ vitæ, etiam non inopinatis, & præter voluntatem irruentibus, sed institutis & voluntariis molestiis, homines acquirunt. Edendi & bibendi voluptas nulla est, nisi præcedat esuriendi & sitiendi molestia. Et ebriosi quædam falsiuscula comedunt, quo fiat molestus ardor: quem dum extinguit potatio, fit delectatio. Et institutum est, ut jam pactæ sponsæ non tradantur statim, ne vilem habeat maritus datam, quam non suspiraverit sponsus dilatam. Hoc in turpi & execranda lætitia; hoc in ea, quæ concessa & licita est; hoc in ipsa sincerissima honestate
ami-

Lnc. 15.
35.

amicitiæ; hoc in eo, qui mortuus erat, & revixit: perierat, & inventus est. Vbique majus gaudium, molestia majori præceditur.

4. Quid est hoc Domine Deus meus, cum tu æternum tibi tu ipse sis gaudium, & quædam de te circa te, semper gaudeant? Quid est, quod hæc rerum pars alternat defectu & profectu, offensionibus, & conciliationibus? *b* An is est modus earum, & tantum dedisti eis, cum à summis cælorum usque ad ima terrarum, ab initio usque in finem seculorum, ab angelo usque ad vermiculum, à motu primo usque ad extremum: omnia genera bonorum, & omnia iusta opera tua, suis quæque sedibus locares, & suis quæque temporibus ageres? Hei mihi, quam excelsus es in excelsis, & quam profundus es in profundis! & nusquam recedis, & vix redimus ad te.

N O T Æ.

r. p. q. 21. a
a. 4. ad 4.Homil. 34-
in Euang.

a Plus gaudes de uno pœnitente) pulchre S. Thomas, siue sint innocentes inquit, siue pœnitentes: illi sunt magis Deo dilecti, qui plus habent de gratia. Cæteris tamen paribus innocentia dignior est, & magis dilecta. Dicitur tamen Deus plus gaudere de pœnitente quam de innocente, quia plerumque pœnitentes cautiores, humiliores, & ferventiores resurgunt. Vnde Gregorius dicit: quod dux in prælio eum militem plus diligit, qui post fugam conversus fortiter hostem premit, quam qui nunquam fugit, nec unquam fortiter fecit. Vel alia ratione, quia aequalis donum gratiæ, plus est comparatum pœnitenti, qui meruit pœnam, quam innocenti, qui non meruit. Sicut centum marchæ majus donum est, si dentur pauperi, quam si dentur regi.

b An is est modus earum?) Causam alternantis lætitiæ post pericula, & tristitiæ in periculis, S. D. bene refert in naturæ creatæ mutabilitatem. Cui illud addi potest, amorem qui securitate remittitur,

titur, periculis acui & intendi. Quare cum periclitari advertimus id, quod amamus, depulso periculo magis hilarescimus, majusque gaudium sentimus: quia vehemens metus, torpescentem veluti amorem excitavit.

CAP. IV.

Conversionem hominum magna autoritatis qualis erat Victorinus, plus gaudii afferre, tum quia multis noti sunt, tum quia exemplo suo profunt.

1. **A** Ge Domine, & fac; excita & revoca nos; accende, & rape; flagra, dulcesce; jam amemus, & curramus. Nonne multi ex profundiore tartaro cæcitatibus, quam Victorinus, redeunt ad te: & accedunt, & illuminantur recipientes lumen? quod si qui recipiunt, accipiunt à te potestatem, ut filii tui fiant. Sed si minus noti sunt populis, minus de illis gaudent, etiam qui noverunt eos. Quando enim cum multis gaudetur, & in singulis uberius est gaudium: quia fervefaciunt se, & inflammantur ex alterutro. Deinde quod multis noti, multis sunt autoritati ad salutem, & præeunt secuturis. Ideoque multum de illis, & qui eos præcesserunt, latantur: quia non de solis latantur. Absit enim, ut in tabernaculo tuo præ pauperibus accipiantur personæ divitum, aut præ ignobilibus nobiles: quando potius in- 1. Cor. 13.
firma mundi elegisti, ut confunderes fortia; & ignobilia hujus mundi elegisti, & contemptibilia, & ea quæ non sunt, tanquam quæ sunt, ut ea, quæ sunt evacuares.

2. Et

2. Et tamen idem ipse minimus Apostolorum tuorum, per cuius linguam tu ista verba sonuisti, cum Paulus proconsul per ejus militiam debellata superbia, sub leve jugum Christi tui missus, esset regis magni provincialis effectus, ipse quoque *a* ex priore Saulo, Paulus vocari amavit, ob tam magnæ insigne victoriæ. Plus enim hostis vincitur in eo, quem plus tenet, & de quo plures tenet. Plus autem superbos tenet nomine nobilitatis, & de his plures nomine auctoritatis. Quanto igitur gratius cogitabatur Victorini pectus, quod tanquam inexpugnabile receptaculum diabolus obtinuerat, Victorini lingua, quo telo grandi & acuto multos peremerat: tanto abundantius exultare oportuit filios tuos, quia rex noster alligavit fortem: & videbant vasa ejus erepta mundari, & aptari in honorem tuum, & fieri utilia domino, ad omne opus bonum.

Mt. 22.

N O T Æ.

a Ex priore Saulo Paulus vocari amavit) Varias sententias, cur Apostolus assumeret nomen Pauli, cum ante vocaretur Saulus, vide apud Baron. S. Augustinus hic censet, id nomen ab Apostolo adscitum tanquam insigne victoriæ, postquam Proconsulem Sergium Paulum, Christo adjunxerat. Certe cum ab illo tempore, primum inveniatur Paulus appellatus, nec posthac aliquando nomine alio, quam Pauli sit dictus, admodum verisimile est, tunc illi Pauli nomen fuisse inditum, in memoriam tam insignis conversionis Pauli proconsulis, & in humilitatis documentum: nam Paulus idem est, quod parvus; & memoria tam nobilis victoriæ tum Apostolum ipsum, tum alios fideles ad Dei laudes excitare potuit.

To. 1.
A. C. 36.

A. C. 13.

V S V S.

Ostendit S. D. inter Christianos nullam aliam esse debere causam, præponendi homines claros & nobiles, obscuris & plebejis, quam quia exemplo & autoritate, tales plus profunt Ecclesiæ Dei, quam alii.

CAP. V.

Exarsisse se in imitationem Victorini, sed violentiam concupiscentia & prava consuetudinis, nondum potuisse superare.

1. **S** Ed ubi mihi homo tuus Simplicianus, de Victorino ista narravit, exarsi ad imitandum. Ad hoc enim & ille narraverat. Postquam vero & illud addidit, quod Imperatoris Iuliani temporibus, lege data prohibiti sunt Christiani docere literaturam & oratoriam: quam legem ille amplexus, loquacem scholam deserere maluit, quam verbum tuum, quo *linguas infantium facis disertas*, non mihi fortior, quam felicior visus est, quia invenit occasionem vacandi tibi. Cui rei ego suspirabam ligatus, non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate. Velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenam fecerat, & constrinxerat me. Quippe ex voluntate perversa, facta est libido: & dum servitur libidini, facta est consuetudo: & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Quibus quasi ansulis quibusdam, sibimet innexis (unde catenam appellavi) tenebat me obstrictum dura servitus. Voluntas autem nova, quæ mihi esse cœperat, ut te gratis colerem, fruique te vel-

Sap. 19.

vellem Deus, sola certa jucunditas! nondum erat idonea ad superandam priorem, vetustate roboratam. Ita duæ voluntates meæ, una vetus, alia nova: illa carnalis, illa spiritalis, conflagabant inter se, atque discordando dissipabant animam meam.

2. Sic intelligebam, meo ipso experimento, id quod legeram: quomodo *caro concupisceret adversus spiritum, & spiritus adversus carnem*. Ego quidem in utroque, sed magis ego in eo, quod in me approbavam: quam in eo, quod in me improbavam. Ibi enim magis jam non ego, quia ex magna parte id patiebar invitus, quam faciebam volens. Sed tamen consuetudo adversus me pugnacior ex me facta erat: quoniam volens, quod nollem, perveneram. Et quis jure contradiceret, cum peccantem justa poena sequeretur. Et non erat jam ulla excusatio, quia videri mihi solebam, propterea me nondum contempto seculo servire tibi, quia incerta mihi esset perceptio veritatis. Iam enim & ipsa certa erat. Ego autem adhuc obligatus, militare tibi recusabam: & impedimentis omnibus sic timebam expediri, quemadmodum impediri timendum est. Ita sarcina seculi, velut somno assolet, dulciter premebar, & cogitationes, quibus meditabar in te, similes erant conatibus expergisci volentium: qui tamen superati soporis altitudine, remerguntur. Et sicut nemo est, qui dormire semper velit, omniumque sano judicio vigilare præstat: differt tamen plerumque homo somnum excutere, cum gravis torpor in membris est, eumque jam displicentem carpit libentius, quamvis surgen-

gendi tempus advenerit: Ita certum habebam, esse melius tuæ caritati me dedere, quam meæ cupiditati cedere.

3. Sed illud placebat, & vincebat: hoc libebat, & vinciebat. Non enim erat, quod tibi responderem dicenti mihi: *Surge, qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus*, & undique ostendenti vera te dicere: non erat omnino, quid responderem veritate convictus, nisi tantum verba lenta, & somnolenta: Modo, ecce modo, sine paululum. Sed modo & modo, non habebant modum: & sine paululum, in longum ibat. *Frustra condelectabar legi tuæ secundum interiorem hominem, cum lex alia in membris meis repugnaret legi mentis meæ, & captivum me duceret, in lege peccati, quæ in membris meis erat.* Lex enim peccati, est violentia consuetudinis; qua trahitur & tenetur etiam invitus animus, eo merito, quo in eam volens illabatur. Miserum ergo me, quis liberaret de corpore mortis hujus, nisi gratia tua, per Iesum Christum Dominum nostrum?

NOTÆ.

a *Imperatoris Iuliani temporibus lege data*) qua vetuit ne Christiani Rhetoricam & Grammaticam docerent teste Baronio, qui ex ipso decreti tenore evincere conatur, solum prohibitos Christianos ab his literis docendis, non autem discendis. Verum cum gravissimi autores, & ipse quoque Augustinus affirmant, utrumque Christianis prohibitum: crediderim aliam præter eam, legem à Iuliano latam, qua à discendis his literis Christiana juventus arceretur. Occasione vero prioris edicti, plures egregii viri, & inter eos Victorinus, professionem Rhetoricæ & Grammaticæ deseruerunt amore Christi.

V S V S.

V S V S.

I. Catena, quibus impii tenentur gravibus sceleribus alligati, quatuor ansulis innectitur. I. Est *perversa voluntas*, remissior tamen, cum primus actus peccati, v. g. luxuriæ patrat. II. Hinc fit *libido*, sive incenditur pruritus concupiscentiæ quæ post experientiam voluptatis, ad iterandum peccatum stimulat. III. Inde nascitur *consuetudo*, qua animus inclinatur in vitium, quod frequentat. IV. Denique oritur *necessitas*, sive tanta consuetudinis violentia, ut inducat resistendi desperationem: quæ multos retinet in gravibus peccatis, luxuriæ, ebrietatis, acediæ. Et hoc illud *profundum est, in quod cum devenit peccator, contemnit Deum & homines*, aut saltem frustra meliora probat, cum deteriora obstinate sequatur.

Prov. 18.
3.

2. Etsi grandis sit lucta concupiscentiæ in eo, qui ex inveterata peccandi consuetudine assurgere nititur: ea tamen non excusat à peccato, quia homo volens in hanc difficultatem se coniecit, unde tenetur, & meretur eam pati. Nec absolute invitus est, sed solum aliquo modo, in quantum nollet peccare ac se inebriare, nisi illum traheret consuetudo, occasio, respectus.
3. Deterrere quemvis debet à consuetudine gravium peccatorum, hæc ipsa miserabilis catena, qua multi redduntur incorrigibiles, & trahuntur in infernum.
4. Ejusmodi inveterata consuetudo peccandi (quæ recte per Antonomasiam à S. D. *lex peccati* dicitur) non tollitur, nisi singulari Dei gratia: quæ ardentissimis precibus postulanda est ab ipso peccatore, & illis, qui in eo corrigendo laborant.
5. Ostendit S. D. *primum ad pœnitentiam, & emendationem gradum*, qui est *agnoscere, melius esse Deo servire, quam cupiditati, & desiderium illud facienti concipere*. Saluberrimum erit hoc caput sæpe perlegere, si quis velit serio pœnitere, & vitam emendare.

CAP.

CAP. VI.

Vt Potitianus sibi & Alipio, vitam S. Antonii, ejusque lectione duos ex aula Caesaris conversos, item monasteriorum greges recensuerit.

I. **E**T de vinculo quidem desiderii concubitus, quo arctissimo tenebar: & secularium negotiorum servitute, quemadmodum me exemeris, narrabo, & confitebor nomini tuo Domine, adjutor meus, & redemptor meus. Agebam solita crescente anxietudine, & quotidie suspirabam tibi. Frequentabam Ecclesiam tuam, quantum vacabat ab eis negociis, sub quorum pondere degebam. Mecum erat Alipius, ociofus ab opere jurisperitorum post assessoriam tertiam, expectans quibus iterum consilia venderet: sicut ego vendebam dicendi facultatem, & si qua docendo præstari potest. Nebridius autem amicitiam nostram ceaserat, ut omnium nostrum familiarissimo. Verecundo Mediolanensi, & civi, & grammatico subdoceret, vehementer desideranti, & familiaritatis jure flagitanti, de numero nostro fidele adjutorium, quo indigebat nimis.

2. *b* Non itaque Nebridium cupiditas commodorum eò traxit, majora enim posses, si vellet de literis agere: sed officio benevolentiam, petitionem nostram contemnere noluit amicus dulcissimus & mitissimus. Agebat autem illud prudentissime, cavens innotescere personis, secundum hoc seculum majori-

loribus: devitans in eis omnem inquietudinem animi, quem volebat habere liberum; & quam multis posset horis feriatum, ad quarendum aliquid, vel legendum, vel audiendum de sapientia.

3. Quodam igitur die, non recolo causam, qua erat absens Nebridius, cum ecce ad nos domum venit, ad me & Alipium, Potitianus quidam civis noster, inquantum Afer, præclare in palatio militans, nescio quid à nobis volebat. Et confedimus, ut colloqueremur. Et forte supra mensam lusoriam, quæ ante nos erat attendit codicem, tulit, aperuit, invenit Apostolum Paulum inopinate sane; putaverat enim aliquid de libris, quorum professio me conterebat. Tum vero arridens, meque intuens gratulatorie, miratus est, quod eas, & solas præ oculis meis literas repente comperisset. Christianus quippe & fidelis erat, & sæpe tibi Deo nostro prosternebatur in Ecclesia, crebris & diuturnis orationibus. Cui ego cum indicassem illis me Scripturis curam maximam impendere, ortus est sermo ipso narrante, de Antonio Ægyptio monacho, cujus nomen excellenter clarebat apud servos tuos, nos autem usque in illam horam latebat. Quod ille ubi comperit, immoratus est in eo sermone, insinuans tantum virum ignorantibus & admirans eandem nostram ignorantiam.

4. Stupebamus autem audientes tam recenti memoria, & prope nostris temporibus testatissima mirabilia tui, in fide recta, Catholica Ecclesia. Omnes mirabamur, & nos, quia tam magna erant: & ille, quia in-
audita

audita nobis erant. Inde sermo ejus devolutus est ad monasteriorum greges, & mores suaveolentiæ tuæ, & ubera deserta cremi, quorum nos nihil sciebamus. Et *d* erat Monasterium Mediolani plenum bonis fratribus, extra urbis mœnia, sub Ambrosio nutritore, & non noveramus. Pertendebat ille, & loquebatur adhuc, & nos intenti tacebamus. Vnde incidit, ut diceret nescio quando, se & tres alios contubernales suos, nimirum apud Treviros, cum Imperator pomeridiano Circensium spectaculo teneretur, exisse deambulatum in hortos muris contiguos: atque illic, ut forte combinati spatiabantur, unum secum seorsum, & alios duos itidem seorsum, pariterque digressos, sed illos vagabundos, irruiſſe in quandam casam, ubi habitabant quidam servi tui *spiritu pauperes, qualium est regnum cœ-* Mat. 5. 3.
lorum; & invenisse ibi codicem, in quo scripta erat vita Antonii.

5. Quam legere cœpit unus eorum, & mirari, & accendi: & inter legendum meditari arripere talem vitam, & relicta militia seculari servire tibi. Erat autem ex eis, quos dicunt agentes in rebus. Tunc subito repletus amore sancto & sobrio pudore, iratus sibi conjecit oculos in amicum, & ait illi: Dic, quæso te, omnibus istis laboribus nostris quo ambimus pervenire? Quid quærimus? Cujus rei causa militamus? Major ne esse poterit spes nostra in palatio, quam ut amici Imperatoris simus? Et ibi, quid non fragile, plenumque periculis? Et per quot pericula pervenitur ad grandius periculum? Et quam
N diu

diu istud erit? Amicus autem Dei, si voluerō, Ecce nunc fio.

6. Dixit hoc, & turbidus parturitione novæ vitæ, reddidit oculos paginis, & legebat: & mutabatur intus, ubi tu videbas, & exuebatur mundo mens ejus, ut mox apparuit. Namque dum legit, & volvit fluctus cordis sui, infremuit aliquando & discrevit, decrevitque meliora; jamque tuus, ait amico suo: Ego jam abrumpi me ab illa spe nostra, & Deo servire statui, & hoc ex hora hac, in hoc loco aggredior: te si piget imitari, noli adversari. Respondit ille, adherere se socio tantæ mercedis tantæque militiæ. Et ambo jam tui, ædificabant turrim sumptu idoneo, relinquendi omnia sua, & sequendi te. Tunc Potitianus, & qui cum eo per alias horti partes deambulabant, quærentes eos, devenerunt in eundem locum, & inventes admonuerunt, ut redirent, quod jam declinasset dies. At illi narrato placito, & proposito suo, quoque modo in eis talis voluntas orta esset, atque firmata: petiverunt, ne sibi molesti essent, si adjungi recusarent. Isti autem nihilo mutati à pristinis, fleverunt se tamen, ut dicebat, atq; illis pie congratulati sunt, & commendaverunt se orationibus eorum, & trahentes cor in terra, abierunt in palatium. Illi autem affigentes cor cælo, manserunt in casa. Et ambo habebant sponfas, quæ posteaquam hoc audierunt dicaverunt etiam ipsæ virginitatem tibi. Narrabat hæc Potitianus.

NOTÆ.

- a Si qua docendo præstari potest) nam ut S. D. alibi ait, si desit ingenium, nec illa Rhetorica præcepta capiuntur, nec si magno labore inculcata, quantulacunque ex parte capiantur, profunt. Si vero acutum & fervens adsit ingenium, facilius adheret eloquentia legentibus & audientibus eloquentes, quam eloquentia præcepta sectantibus. Refert ibid. S. D. Ciceronis sententiam: hanc artem, n si quis cito possit, nunquam omnino posse perdiscere. 1. 4 de doct. Chr. c. 3. 1. de oratore.
- b Non itaque Nebridium) Ardentissimus Sapientiæ & veritatis indagator fuit Nebridius, eique studio tempus omne à negotiis vacuum dedit. Qui ut S. D. alibi ait, cum esset rerum obscurarum, ad doctrinam pietatis maxime pertinentium, diligentissimus & acerrimus inquisitor, valde oderat de quæstione magna responsionem brevem. Et quisquis hoc poposcisset, agerrime ferebat, eumque si ejus persona pateretur, vultu indignabundus & voce cohibebat: indignum reputans, qui talia quæreret, cum de re tanta, quam multa dici possent deberentve, nesciret. epist. 23.
- c De Antonio Ægyptio Monacho) qui nobili genere natus cum adolescens Ecclesiam ingressus ex Evangelio audivisset: si vis perfectus esse, vade & vende omnia, quæ habes &c. tanquam sibi dicta essent, omnibus relictis Christum nudum secutus est, & vitam solitariam professus. Ejus vitam scripsit S. Athanasius. Matt. 19. 21.
- d Erat monasterium Mediolani) in quo Iovinianus cū collegis impietatis, aliquamdiu delituit, sub nomine Catholico, & habitu pietatis. Sed sacrosanctum illud spectatæ disciplinæ, laudatæque observantiæ habitaculum, brevi instar maris expuit, hæc latentia ibi cadavera, ut ait Baron. A. C. 382.

V S V S.

7. Familiaritas & notitia magnatum, inquietudinem animi parit, & à studio Sapientiæ avocat: ideoque cum Nebridio aut omnino fugienda est, aut certe, quantum fieri potest, declinanda,

2. Qui cum S. Augustino in gravibus sceleribus diu jacuerunt, discant ab illo frequentare Ecclesias, & suspiria in suis orationibus ad Deum mittere, ut eruantur à desideriis malis & servitute seculi.
3. Habent aulici quoque documenta, quibus salutem in aula reperiant. I. exemplo Potitiani sæpe Deo prosternantur in Ecclesia, crebris & diuturnis orationibus. Nec putent à statu suo alienum, frequentare templa. II. Cum eodem Potitiano pia colloquia misceant: nec putent officii sui esse scurrilia, noxia, vana, falsa in medium adducere. III. Meminerint se in aulis & palatiis majus sperare nihil posse, quam ut amici principum sint, eorumque gratia ad opes & honores perveniant. Caveantque ne per multa pericula rerum temporalium, incidant in majus periculum salutis æternæ. IV. Quando in obsequiis principum, multas sæpe horas otiosi adstare, vel obambulare coguntur; salutare sibi negotium, ipsimet procurent lectione boni libelli, ut inde incitentur ad cor suum cælo affigendum.
4. Admirare gratiæ divinæ efficaciam, quæ duos hos magnates tam repente immutavit, & judicii divini profunditatem, secundum quod, placitum & propositum illorum audiens Potitianus, cum suis illos secutus non est. Multi eadem audiunt, & diversa faciunt.
5. Discite Sectarii Monasteria & vitæ Monasticæ professionem jam olim in Ecclesia viguisse, temporibus Antonii, Ambrosii, Augustini. Non est commentum hoc Pontificiorum.

CAP. VII.

Hac Potitiani narratione se confusum, quod duodecim annis, contemptum felicitatis terrena distulisset, & veritate agnita etiamnum cunctaretur.

I. **T**V autem Domine, inter verba ejus retorquebas me ad meipsum, auferebas me à dorso meo, ubi me posueram, dum nollem me attendere: & constituebas me ante faciem meam, ut viderem, quam turpis essem, & quam distortus, sordidus, & maculosus, & ulcerosus. Et videbam, & horrebam, & quo à me fugerem, non erat. Et si conabar à me avertere aspectum, narrabat ille, quod narrabat. Et tu me rursus opponebas mihi, & impingebas me in oculos meos, ut invenirem iniquitatem meam & odissem. Noveram eam, sed dissimulabam, & connivebam, & obliviscebar. Tunc vero, quanto ardentius amabam illos, de quibus audiebam salubres affectus, quod se totos tibi sanandos dederant: tanto execrabilius me comparatum eis oderam. Quoniam multi mei anni mecum effluxerant, forte duodecim anni, ex quo ab undevicesimo anno aetatis meae, lecto Ciceronis Hortensio, excitatus eram studio sapientiae: & differebam, contempta foelicitate terrena, ad eam investigandam vacare, cujus non inventio, sed vel sola inquisitio jam praeponebatur erat, etiam inventis thesauris regnisque gentium, & ad nutum circumfluentibus corporis voluptatibus.

2. At ego adolescens miser valde, miser in exordio ipsius adolescentiæ, etiam petieram à te castitatem, & dixeram: Da mihi castitatem, & continentiam, sed noli modo. Timebam enim ne me cito exaudires, & cito sanares à morbo concupiscentiæ: quam malebam expleri quam extingui. Et ieram per vias pravas superstitione sacrilega, non quidem certus in ea, sed quasi præponens eam ceteris, quæ non pie quærebam, sed inimice oppugnabam. Et propterea putaveram me differre de die in diem, contempta spe sæculi te solum sequi: quia non mihi apparebat certum aliquid, quo dirigerem cursum meum. Et venerat dies, quo nudaret mihi, & increparet me conscientia mea.

3. Vbi es lingua? Nempe tu dicebas propter incertum verum, nolle te abjicere farcinam vanitatis. Ecce jam certum est, & illa te adhuc premit, humerisque liberioribus penias recipiunt, qui neque ita inquirendo attriti sunt, nec decennio & amplius, ista meditati. Ita rodebar intus, & confundebar pudore horribili vehementer, cum Potitianus talia loqueretur. Terminato autem sermone & causa, qua venerat, abiit ille. Et ego ad me: quæ non in me dixi? quibus sententiarum verberibus non flagellavi animam meam, ut sequeretur me conantem post te ire? Et renitebatur, recusabat, & se non excusabat. Consumpta erant & convicta argumenta omnia. Remanserat muta trepidatio, & quasi mortem reformidabat, restringi à fluxu consuetudinis, quo tabescebat in mortem.

V S V S.

1. Elucet, quantam utilitatem habeat lectio & narratio eorum, quæ Sancti gesserunt. Certe S. Augustinus seculi contemptum, & libidinis victoriam, exemplis Victorini, Antonii, & duorum illorum magnatum debet; his Deus facibus in illo amorem rerum cælestium accendit. *Et hunc secundum illius ad seculi contemptum, gradum puto fuisse, audire & admirari exempla Sanctorum.*
2. Recogita, quot tu annis differas vitæ emendationem, non solum duodecim cum S. Augustino, sed triginta, quadraginta! non post lectionem Hortensii, sed Evangelii, post tot monita, tot stimulos, tot exempla & occasiones. Erubescere ac ingemisce.

CAP. VIII.

In hortum una cum Alipio se discessisse indignantem, quod nondum Deo vellet servire, cum ipsum hoc fortiter velle, sit posse & facere.

1. **T**VM in illa grandi rixa interioris domus meæ, quam fortiter excitaveram cum anima mea, in cubiculo nostro, corde meo: tam vultu quam mente turbatus, invado Alipium, & exclamo: Quid patimur? Quid est hoc? quid audisti? Surgunt indocti, & cælum rapiunt, & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce ubi volutamus in carne, & sanguine? An quia præceserunt, pudet sequi, & non pudet nec saltem sequi? Dixi nescio quæ talia: & abripuit me ab illo æstus meus, cum taceret, attonitus me intuens. Neque enim solita sonabam: plus loquebantur animum meum,

N 4 frons,

frons, genæ, oculi, color, modus vocis quam verba, quæ promebam.

2. Hortulus quidam erat hospitii nostri, quo nos utebamur, sicut tota domo. Nam hospes ibi non habitabat dominus domus. Illuc me abstulerat tumultus pectoris, ubi nemo impediret ardentem litem, quam mecum aggressus eram, donec exiret, quæ tu sciebas, ego autem non. Sed tantum insaniebam salubriter, & moriebar vitaliter: gnarus quid mali essem, & ignarus quid boni post paululum futurus essem. Abcessi ergo in hortum, & Alipius pedem post pedem. Neq; enim secretum meum non erat, ubi ille aderat; aut quando me sic affectum desereret? Sedimus, quantum potuimus, remoti ab ædibus. Ego fremebam spiritu, indignans turbulentissima indignatione, quod non irem in placitum & pactum tecum Deus meus, in quod eundum esse omnia ossa clamabant, & in cœlum tollebant laudibus. Et non illuc ibatur navibus, aut quadrigis, aut pedibus, quantum saltem de domo in eum locum ieram, ubi sedebamus.

3. Nam non solum ire, verum etiam pervenire illuc, nihil erat aliud, quam velle ire; sed velle fortiter & integre; non semifauciam hac atque hac versare, & jactare voluntatem, hac parte assurgentem, cum alia parte cadente luctantem. Denique tam multa faciebam corpore, in ipsis cunctationis æstibus, quæ aliquando volunt homines, & non valent, si aut ipsa membra non habeant, aut ea vel colligata vinculis, vel resoluta languore, vel quoquo modo impedita sint.

sint. Si evulsi capillum, si percussi frontem, si confertis digitis amplexatus sum genu, quia volui, feci. Potui autem velle, & non facere, si mobilitas membrorum non obsequeretur. Tam multa ergo feci, ubi non hoc erat velle, quod posse: & non faciebam, quod & incomparabili affectu amplius mihi placebat: & mox ut vellem, possem, quia mox, ut vellem, utique vellem. Ibi enim facultas ea, quæ voluntas, & ipsum velle, jam facere erat, & tamen non fiebat. Faciliusq; obtemperabat corpus tenuissimæ voluntati animæ, ut ad nutū membra moverentur, quam ipsa sibi anima ad voluptatem suam magnam, in sola voluntate perficiendam.

V S V S.

1. Cum legis vel audis vitam SS. sæpe tibi inculca: Quid audisti? quid legisti? Surgunt indocti, ignobiles, pauperes, contempti, & cælum rapiunt: & nos cum doctrinis, familiis, divitiis, honoribus nostris, sine corde, ecce ubi volutamur?
2. Indignatio animi frementis adversus seipsum, quod non eat in placitum divinum, indicium est bonæ mentis. Quæ incitanda est, tum hoc ipso exemplo celerrimi obsequii, quod præstat corpus animo, ut indignum sit animum non obtemperare sibi; tum alacritate, qua aulici suis principibus, ducibus milites, ad minimum nutum morem gerunt.
3. Fortiter velle & integre, est pervenire ad virtutem & perfectionem. Sed quia pauci ita volunt, ut non simul nolint, hinc pauci serio se convertunt ad studium perfectionis. Tu Deus, qui inchoas velle nostrum, consumma illud, ut fiat integrum, & sufficiat omnibus difficultatibus superandis.

CAP. IX.

Ideo statim fieri, quod imperat voluntas corpori, quia ex toto vult; non autem fieri, quod ipsa imperat, quia non ex toto vult.

1. **V**Nde hoc monstrum? & quare istud? Luceat misericordia tua, & interrogem, si forte mihi respondere possint latebrae poenarum hominum, & tenebrosissimae contritiones filiorum Adam. Vnde hoc monstrum, & quare istud? Imperat animus corpori, & paretur statim: imperat animus sibi, & resistitur. Imperat animus, ut moveatur manus, & tanta est facilitas, ut vix à servitio discernatur imperium. Et animus animus est, manus autem corpus est. Imperat animus, ut velit animus, nec alter est, nec facit tamen. Vnde hoc monstrum, & quare istud? Imperat, inquam, ut velit, qui non imperaret, nisi vellet: & non fit, quod imperat.

2. Sed non ex toto vult, non ergo ex toto imperat. Nam in tantum imperat, in quantum vult: & in tantum non fit, quod imperat, in quantum non vult. Quoniam voluntas imperat, ut sit voluntas, nec alia, sed ipsa. Non utiq; plena imperat: ideo non est, quod imperat. Nam si plena esset, nec imperaret ut esset, quia jam esset. Non igitur monstrum, partim velle, partim nolle: sed ægritudo animi est, quia non totus assurgit veritate sublevatus, consuetudine prægravatus. Et ideo sunt duæ voluntates, quia una earum tota non est, & hoc adest alteri, quod deest alteri.

V S V S.

V S V S.

Rogandus medicus cælestis, ut sanet ægritudinem voluntatis, partim volentis, partim nolentis. Volumus bonum, imo non volumus, sed vellemus si arduum non esset: & hæc Velleitas, est voluntas inefficax. Non sanatur verò hæc ægritudo nisi per gratiam Dei, meditationem rerum cælestium, & ingentem violentiam. Tunc voluntas sana est, cum efficax est ad bonum.

CAP. X.

Contrarias voluntates non duas naturas in homine arguere, sed unam eandemque animam, diversis voluntatibus æstuantem.

1. **P**ereant à facie tua Deus, sicuti pereunt vaniloqui & mentis seductores; qui cum duas voluntates in deliberando animadverterint, & duas naturas duarum mentium esse asseverant, unam bonam, alteram malam. Ipsi vere mali sunt, cum ista mala sentiunt; & iidem ipsi boni erunt, si vera senserint, verisque consenserint; ut dicat eis Apostolus tuus: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Illi enim, volunt esse lux, non in Domino, sed in seipsis, putando animæ naturam hoc esse, quod Deus est. Ita facti sunt densiores tenebræ, quoniam longius à te recesserunt horrenda arrogantia, à te vero lumine, illuminante omnem hominem venientem in hunc mundum. Attendite, quid dicatis, & erubescite; & accedite ad eum, & illuminamini, & vultus vestri non erubescant. Ego cum de liberabam, ut iam servirem Domino Deo

Eph. 5. 8.
Ioa. 1. 9.
Psal. 38. 6.

N 6 meo,

meo, sicut diu disposueram; ego eram, qui volebam, ego eram, qui nolebam. Ego ego eram, nec plene volebam, nec plene nolebam. Ideo mecum contendebar; & dissipabar à meipso. *b* Et ipsa dissipatio, me invito quidem fiebat: nec tamen ostendebat naturam mentis alienæ, sed pœnam meæ.

Rom. 7.
15.

Et ideo, jam non ego operabar illam, sed quod habitabat in me peccatum, de supplicio liberioris peccati: quia eram filius Adam. *c* Nam si tot sunt contrariæ naturæ, quot voluntates sibi resistunt: non jam duæ, sed plures erunt.

2. Si deliberet quisquam, utrum ad conventiculum eorum pergat, an ad theatrum, clamant isti: Ecce duæ naturæ, una bona hac ducit, altera mala illac reducit. Nam unde ista cunctatio sibimet adversantium voluntatum? Ego autem dico ambas malas, & quæ ad illos ducit, & quæ ad theatrum reducit. Sed non credunt nisi bonam esse, qua itur ad eos. Quid si ergo quisquam nostrum deliberet, & secum altercanti- bus duabus voluntatibus fluctuet, utrum ad theatrum pergat, an ad Ecclesiam nostram; nonne & isti, quid respondeant, fluctuabunt? Aut enim fatebuntur, quod nolunt, bona voluntate pergi in Ecclesiam nostram (sicut in eam pergunt, qui sacramentis ejus imbuti sunt, atque detinentur) aut duas malas naturas, & duas malas mentes in uno homine configere putabunt: & non erit verum, quod solent dicere, unam bonam, alteram malam. Aut convertentur ad verum, & non negabunt, cum quisque deliberat, animam unam diversis voluntatibus astuare. Iam ergo non dicant, cum duas
volun-

voluntates in homine uno adversari sibi sentiunt, duas contrarias mentes de duabus contrariis substantiis, & de duobus contrariis principiis contendere, unam bonam, alteram malam.

3. Nam tu Deus verax improbas eos, & redagis atque convincis eos, sicut in utraque mala voluntate, cum quisque deliberat, utrum hominem veneno interimat, an ferro; utrum fundum alienum, illum, an illum invadat, quando utrumque non potest; utrum emat voluptatem luxuria, an pecuniam fervet avaritia; utrum ad circum pergat, an ad theatrum, si uno die utrumque exhibeatur; addo etiam tertium, an ad furtum de domo aliena, si subest occasio; addo & quartum, an ad committendum adulterium, si & inde simul facultas aperitur; si omnia concurrant in unum articulum temporis, pariterque cupiantur omnia, quæ simul agi nequeunt.

4. Discerpunt enim animum sibi adversantibus quatuor voluntatibus, vel etiam pluribus, in tanta copia rerum, quæ aperiuntur: nec tamen tantam multitudinem diversarum substantiarum solent dicere. Ita & in bonis voluntatibus. Nam quæro ab eis, utrum bonum sit delectari in lectione Apostoli, & utrum bonum sit delectari Psalmo sobrio, & utrum bonum sit Evangelium differere? Respondebunt ad singula: Bonum. Quid si ergo pariter delectent omnia, simulque uno tempore? nonne diversæ voluntates distendunt cor hominis, cum delectatur, quid potissimum arripiamus? Et omnes bonæ sunt, & certant secum, donec

eligatur unum, quo feratur tota voluntas una, quæ in plures dividebatur: Ita etiam, cum æternitas delectat superius, & temporalis boni voluptas retentat inferius, eadem anima est, non tota voluntate illud aut hoc volens; & ideo discerpitur gravi molestia, dum illud veritate præponit, hoc familiaritate non ponit.

N O T Æ.

- in æref. 46. ad Quodvult d. Gal. 5. vers. 17.*
- a *Duas naturas duarum mentium esse asseverent*) Ex occasione Manichæorum errorem refellit, qui, ut alibi ait, *Carnalem concupiscentiam, qua caro concupiscit adversus Spiritum, non ex vitiosa in primo homine natura nobis inesse infirmitatem, sed substantiam volunt esse contrariam sic nobis adhaerentem, ut quando liberamur atque purgamur separetur à nobis, & in sua natura etiam ipsa, immortaliter vivat. Easque duas mentes, vel duas animas, unam bonam, alteram malam in uno homine inter se habere conflictum: quando caro concupiscit adversus Spiritum, & Spiritus adversus carnem.*
- b *Ipsa dissipatio me invito quidem fiebat*) nemo enim amat æstium rebellantis concupiscentiæ. Sed est hæc pœna debita peccato originali, imo & culpis propriis, quibus pravi habitus augentur & carnis indomita libido inflammatur.
- c *Nam si tot sunt contraria natura, quot voluntates &c.*) efficaci argumentatione elidit Manichæorum errorem, ex contrariis affectibus voluntatis non solum duas, sed multo plures in eodem homine naturas concludens, non solum bonas & malas, sed plures bonas, & plures malas.

V S V S.

LUC. 13. 13.

Clamet peccator cum Publicano *Deus propitius esto mihi maximo peccatori*, ego sum qui volo malum, nolo bonum, ego qui ineffaciter volo bonum, & efficaciter eligo malum; delectat quidem beata æternitas superius, ideoque vellem esse bonus; sed temporalis boni voluptas retentat inferius, ideoque volo esse malus, vel certe maneo minus bonus. Etsi enim veritas trahat sursum, sensus

tra-

trahit deorsum, nam, ut ait Gerson, amor mundi De monte
 aculis cernitur corporis, & sentitur dulcis esse ad retinen- contempl.
 dum, amarus vero ad perdendum. Amor autem Dei con- cap. 21.
 tra non videtur, & sentitur durus ad acquirendum, &
 dulcis ad dimittendum. Ecce certe durum divortium,
 seu partitio.

CAP. XI.

*Imminente puncto Conversionis, se am-
 pliorem sensisse horrorem, retinentibus
 hinc nugis nugarum, invitantibus inde
 exemplis plurimorum Dei famulorum.*

I. **S**ic agrotabam & excruciabar, accu-
 sans memetipsum solito acerbius ni-
 mis, ac volvens ac versans me in vinculo
 meo: donec abrumperetur totum, quo jam
 exiguo tenebar, sed tenebar tamen. Et insta-
 bas tu in occultis meis Domine, severa mi-
 sericordia, flagella ingeminans timoris &
 pudoris, ne rursus cessarem: & non abrum-
 peretur id ipsum exiguum & tenue, quod re-
 manserat, & revalesceret iterum, & me ro-
 bustius alligaret. Dicebam enim apud me
 intus: Ecce modo fiat, modo fiat. Et cum
 verbo jam ibam in placitum. Iam pene fa-
 ciebam, & non faciebam: nec relabebar ta-
 men in pristina, sed de proximo stabam, &
 respirabam. Et iterum conabar, & paulo
 minus ibi eram, & paulo minus jam jam-
 que attingebam & tenebam: & non ibi
 eram, nec attingebam, nec tenebam, hæsiti-
 tans mori morti, & vitæ vivere: plusque in
 me valebat deterius inolitum, quam me-
 lius insolitum. Punctumque ipsum tempo-
 ris, quo aliud futurus eram, quanto propius

pius admovebatur, tanto amplio-
 tiebat horrorem: sed non recutiebat retro,
 nec avertebat, sed suspendebat.

2. Retinebant me nugæ nugarum, & va-
 nitates vanitatum, antiquæ amicæ meæ, &
 succutiebant vestem meam carneam, & sub-
 murmurabant: Dimittis ne nos? & à mo-
 mento isto, non erimus tecum ultra in æter-
 num? & à momento isto, non tibi licebit
 hoc, & illud ultra in æternum? Et quæ sug-
 gerebant in eo, quod dixi hoc & illud, quæ
 suggerebant Deus meus? avertat ab anima
 servi tui misericordia tua. Quas sordes sug-
 gerebant? quæ dedecora? Et audiebam eas
 jam longe minus, quam dimidius; non tan-
 quam libere contradicentes eundo in obvi-
 am, sed velut à dorso mussitantes, & disce-
 dentem quasi furtim vellicantes, ut respice-
 rem. Retardabant tamen me cunctantem
 abripere, atque excutere ab eis, & transilire
 quo vocabar, cum diceret mihi consuetudo
 violenta: Putasne, sine istis poteris?

3. Sed jam tepidissime hoc dicebat. Ape-
 tiebatur enim ab ea parte, qua intenderam
 faciem, & quo transire trepidabam, casta di-
 gnitas continentia, serena, & non dissolu-
 te hilaris, honeste blandiens ut venirem,
 neque dubitarem: & extendens ad me sus-
 cipiendum, & amplectendum pias manus,
 plenas gregibus bonorū exemplorum. Ibi tot
 pueri, & puellæ; ibi juvenus multa, & om-
 nis ætas, & graves viduæ, & virgines anus; &
 in omnibus ipsa continentia nequaquã ste-
 rilis, sed fecunda mater filiorū gaudiorum,
 de marito te Domine. Et irridebat me irri-
 sione exhortatoria quasi diceret: Tu non po-
 teris,

teris, quod isti & istæ? An vero isti & istæ in semetipsis possunt, ac non in Domino Deo suo? Dominus Deus eorū me dedit eis. Quid in te stas, & non stas? Projice te in eum; noli metuere, nō se subtrahet, ut cadas. Projice te securus, excipiet, & sanabit te. Et erubesceram nimis, quia illarum nugarū murmur adhuc audiebam, & cunctabundus pendebam. Et rursus illa, quasi diceret: Obsurdesce adversus immunda illa membra tua super terram, ut mortificentur. *Narrant tibi delectationes, sed non sicut lex Domini Dei tui.* ^{Pfal. 118. 85.} Ista controversia in corde meo, non nisi de me ipso adversus meipsum. At Alipius affixus lateri meo, inusitati motus mei exitum tacitus operiebatur.

V S V S.

punctum temporis, quo alius futurus erat Augustinus, quo propinquius erat, eo graviore ætate cor ejus inhorruit. *Nempe hæc est eradicatio Plantæ, ut ait Gerson l. c. alibi plantanda, ubi adest grandis violentia. Hæc est occiso mortificatioque grani seminati; hoc est dicere de recessu vite primæ ac carnalis, ad perveniendum ad spiritualem. Heu quam aspera via hæc est ad transeundum, & devincendum!* Similem horrorem experta est S. Teresa in puncto transitus sui à seculo ad religionem. *In veritate recordor ait, quod secundum meum judicium senserim exeundo domum paternam tantum dolorem, ut vix crediderim majorem debere sentire in mea morte. Et mihi videtur, quod singula ossa contra se invicem in toto corpore concussa fuerint, &c.* ^{In vita sua c. 4.} Oritur vero hæc lucta inde, quia sub punctum conversionis, ut advertit Gerson & S. Teresa, amor Dei est valde modicus & debilis, mundanus vero fortis & potens, repugnatque fortiter ne nidum suum, seu hospitium, quod habuit ab infantia in homine, perdat. Vnde collige signum esse bonæ vocationis magnam luctam sentire; tales enim communiter constanter perseverant. Quisquis de statu vitæ deliberat, ex hoc capite salutare

tare consilium capiet, si veluti iudex audiat concupiscentiam una ex parte, ex altera continentiam.

Nugæ Nugarum.

1. *Dimittis ne nos?*

2. *Et à momento isto non erimus tecum, ultra in æternum?*

3. *Non licebit tibi hoc & illud ultra in æternum?*

4. *Putasne sine istis poteris?*

Continentia.

1. *Obmutescere adversus illa membra tua super terram, ut mortificentur.*

2. *Non erunt mecum, sordes & dedecora.*

3. *Narrant tibi delectationes, sed non sicut lex Domini Dei tui.*

4. *Tu non poteris, quod isti & ista? An vero isti & ista in semetipsis possunt, ac non in Domino Deo suo? Projice te in eum.*

Diffidentia sui, & fiducia in Deum Tertius gradus S. D. fuit ad perfectam conversionem. Est signum luculentum divinæ vocationis ac veluti sigillū, sentire in se grandem fiduciam, illud perficiendi, quod Deus dedit velle.

C A P. XII.

Divina vocis monitu se incidisse in illud Pauli Rom. 13, vers. 13, & 14, Non in comessationibus &c. & totum ad Deum conversum esse, sequente mox Alipio, & matre gratulante.

1. **V**Bi verò à fundo arcano, alta consideratio contraxit, & congeffit totam miseriam meam in conspectum cordis mei, oborta est procella ingens, ferens ingentem imbrem lachrymarum. Et ut totum effunderem cum vocibus suis, surrexi ab Alipio. Solitudo enim mihi, ad negotium flendi aptior suggerebatur. Et secessi remotius, quam ut posset mihi onerosa esse etiam ejus
præ-

praesentia. Sic tunc eram, & ille sensit, nescio quid. Aliquid enim puto dixeram, in quo apparebat sonus vocis meae jam fletu gravidus, & sic surrexeram. Mansit ergo ille, ubi sedebamus, nimie stupens. Ergo sub quadam fici arbore stravi me, nescio quomodo: & dimisi habenas lachrymis, & proruperunt flumina oculorum meorum acceptabile sacrificium tuum. Et non quidem his verbis, sed in hac sententia multa dixi tibi: *Et tu Domine usquequo? Usquequo Domine irasceris in finem? Ne memor fueris iniquitatum nostrarum antiquarum.* Sentiebam enim me ab eis teneri, & iactabam voces miserabiles. Quamdiu, quamdiu, cras & cras? Quare non modo? quare non hac hora, finis turpitudinis meae?

^{Psal. 6. 4.}
^{Psal. 12. 1.}
^{Psal. 78. 8.}

2. Dicebam haec, & flebam amarissima contritione cordis mei. Et ecce audio vocem de vicina domo, cum cantu dicentis, & crebro repetentis, quasi pueri an puellae, nescio: *Tolle lege, tolle lege.* Statimque mutato vultu, intentissimus cogitare coepi, utrumnam solerent pueri in aliquo genere ludendi cantare tale aliquid: nec occurrebat omnino audivisse me usquam. Repressoque impetu lachrymarum surrexi, nihil aliud interpretans, nisi divinitus mihi juberi, ut aperirem codicem, & legerem, quod primum capitulum invenissem. Audieram enim de Antonio, quod ex Evangelica lectione, cui forte supervenerat, admonitus fuerit, tanquam sibi diceretur, quod legebatur: *Vade, vende omnia, quae habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in caelis: & veni, sequere me;* & tali oraculo, confestim ad te esse conversum.

^{Mat. 19.}

^{21.}

3. Ita-

3. Itaque concitus redii ad eum locum, ubi sedebat Alipius: ibi enim posueram codicem Apostoli, cum inde surrexeram. Arripui, aperui, & legi in silentio capitulum, quo primum coniecti sunt oculi mei: *Non in commensationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudiciis, non in contentione & amulatione: sed induimini Dominum Iesum Christum, & carnis providentiam ne feceritis in concupiscentiis vestris.* Nec ultra volui legere, nec opus erat. Statim quippe cum fine huiusce sententiæ, quasi luce securitatis infusa cordi meo, omnis dubitationis tenebræ diffugerunt. Tum interjecto aut digito, aut nescio quo alio signo, codicem clausi, & tranquillo jam vultu indicavi Alipio.

Rom. 13.
13. 14.

Rom. 14,
1.

Ephes. 3.
20.

At ille, quid in se ageretur, quod ego nesciebam, sic indicavit. Petit videre, quid legissem; ostendi; attendit etiam ultra, quam ego legeram: & ignorabam, quid sequeretur. Sequebatur vero: *Infirmum autem in fide recipite.* Quod ille ad se retulit, mihi que aperuit. Sed tali admonitione firmatus est, placitoque ac proposito bono & congruentissimo suis moribus, quibus à me in melius jam olim, valde longeque distabat, sine ulla turbulenta cunctatione conjunctus est. Inde ad matrem ingredimur; indicamus, gaudet; narramus, quemadmodum gestum sit, exultat & triumphat; & benedicebat tibi, *qui potens es ultra, quam petimus aut intelligimus facere; quia tanto amplius sibi à te, concessum de me, videbat, quam petere solebat miserabilibus flebilibusque gemitibus.* Convertisti enim ita me ad te, ut nec uxorem quærerem, nec aliquam spem seculi huius: stans in ea regula

gula fidei, in qua me ante tot annos ei revelaveras. Et *convertisti luctum ejus in gaudium*, Plal. 12. 29. multo uberius, quam voluerat, & multo carius, atque castius, quam de nepotibus carnis meæ requirebat.

V S V S.

1. Sæpe clamet peccator cum Augustino, *Vsquequo Domine irasceris in finem? Ne memor fueris iniquitatum nostrarum antiquarum*, sentit enim his se teneri qui serio converti vult: violentia consuetudinis, cæcitate mentis, infirmitate voluntatis. Hæc justissima pœna est peccatorum, ut etiam volentes, non nisi difficulter, possimus peccata relinquere.
2. *Hac mutatio dextera Excelsi*, manus Domini fecit hoc, non Augustinus. Lux divinæ gratiæ vertit in odium illecebras libidinis, & in contemptum amorem seculi. Sic Paulus voce cælesti, sic Antonius verbis Evangelii, mutati sunt ab eo, qui est mirabilis in Sanctis suis. Sæpe hæc eadem legimus, audimus, cogitamus; sed *Spiritus ubi vult, spirat*, non convertimur cum Augustino, nec assumimur cum Alipio. Saltem pro modulo nostro divinæ cooperemur gratiæ, quæ nunquam deest volentibus.
3. Eripuit Deus Aug. his S. Pauli verbis. I. A desiderio concubitus & omni intemperantia, per illa: *non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubibus & impudiciis*. II. A servitute secularium negotiorum, per illa: *non in contentione & amutatione*, quibus mundus scetet. Sic contritus est duplex laqueus, quo se adhuc retentum scribit S. D. supra. Induit vero Deo vocante Dominum nostrum Iesum Christum, per imitationem virtutum ejus, nec ultra fecit providentiam carnis in desideriis. Cornelius Lancellotus censet his S. Pauli verbis, ei insinuata consilia Evangelica. cap. 6.
l. i vitæ
S. Aug.
cap. 37.